

دین و دموکراسی در فلسفه سیاسی جان رالز

مترجم: حسن‌الدین درویشی

نشر قاصد سرا

قصیده سرا

دین و دموکراسی در فلسفه سیاسی جان رالز

جعفر محسنی دره‌بیدی

ویراستار: شعله راجی کرمانی
آماده‌سازی قبل از چاپ: آرمیتا رفیع‌زاده

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۶۱۸-۵۷-۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

پست الکترونیک: ghasidehsara@gmail.com

تلفن: ۶۶۹۷۲۸۷۰

آدرس: م انقلاب، شهید زاندار، پ ۱۲، فروردین و منیری جاوید، بن‌پست مرکزی پ ۱ واحد ۵

سرشناسه	: محسنی دره‌بیدی، جعفر، ۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: دین و دموکراسی در فلسفه سیاسی جان رالز/ جعفر محسنی دره‌بیدی.
مشخصات نشر	: تهران: قصیده‌سرا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۱ ص؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	: 978-964-8618-57-0
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۵۱] - ۱۵۸.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: رالز، جان، ۱۹۲۱ - ۲۰۰۲ م -- نقد و تفسیر
موضوع	: Rawls, John -- Criticism and interpretation
موضوع	: علوم سیاسی -- فلسفه
موضوع	: Political science -- Philosophy
موضوع	: فیلسوفان آمریکایی
موضوع	: Philosophers -- United States
رده‌بندی کنگره	: JC۲۵۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۰/۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۵۹۷۴۹

فهرست

مقدمه	۹
۱. عقلانیت و معقولیت	۱۵
۱. عقلانیت	۱۵
۲. رابطه عقلانیت و معقولیت	۱۹
۲. رالز متقدم	۲۵
۱. محور اندیشه‌های رالز متقدم	۲۵
۲. معقولیت در اندیشه رالز متقدم	۳۲
۳. رالز متأخر	۳۷
۱. محور اندیشه‌های سیاسی رالز متأخر	۳۷
۱-۱. پلورالیسم معقول	۴۲
۱-۲. اجماع همپوشان	۴۳
۱-۳. عقل عمومی	۴۶
۲. محور اندیشه‌های سیاسی رالز در قانون مردمان	۵۰
۳. معقولیت در اندیشه رالز متأخر	۵۵
۴. مفهوم مروت در اندیشه رالز متأخر	۵۹
۴. دکترین‌ها	۶۳
۱. دکترین چیست؟	۶۳
۲. دکترین معقول	۶۶
۳. دکترین نامعقول	۶۹
۴. دکترین دینی	۷۲
۵. دکترین سکولار	۷۵

۵. معقولیت دینی	۷۷
۱. دین چگونه می‌تواند معقول باشد؟	۷۹
۲. دین‌های معقول کدامند؟	۸۶
۶. معقولیت سکولار	۹۳
۱. سکولار چگونه می‌تواند معقول باشد؟	۹۳
۲. دو مثال درباره معقولیت سکولار	۹۶
۱. نامعقولیت دینی	۹۹
۱. دو معیار برای دین نامعقول	۹۹
۲. دین‌های معقول کدامند؟	۱۰۲
۸. نامعقولیت سکولار	۱۰۵
۱. دو معیار برای سکولار نامعقول	۱۰۵
۲. دکترین‌های سرگردان معقول کدامند؟	۱۰۶
۳. عدالت رالزی؛ فراتر از امر دینی و سکولار	۱۰۹
۹. دموکراسی رالزی	۱۱۳
۱. دموکراسی رالزی و برداشت معقول از عدالت	۱۱۳
۲. ویژگی‌های دموکراسی رالزی	۱۱۴
۳. دموکراسی مشورتی در مقابل دموکراسی رأی‌خواه	۱۲۲
۱۰. دین و دموکراسی	۱۲۹
۱. محدودیت‌های دموکراسی	۱۲۹
۲. اسلام و دموکراسی در اندیشه رالز	۱۳۱
۱۱. چند نقد کلی به فلسفه سیاسی رالز	۱۴۱
منابع	۱۵۱
منابع فارسی	۱۵۱
منابع انگلیسی	۱۵۶
نمایه اشخاص	۱۵۹

مقدمه

جان رالز از جمله فیلسوفان است که با وجود تأثیر زیادی که در غرب داشته در ایران چندان شناخته نشده و یا به گونه‌ای درست شناخته نشده است. بخش عمده‌ای از آثار او در ایران یا ترجمه نشده یا درست ترجمه نشده‌اند. همچنین دانشگاهیان نتوانسته‌اند سرح دقیق و منسجمی از او ارائه دهند. ما رالز شناس جدی‌ای که به خوبی با آثار رالز آشنا باشد و بتواند شرحی درست از افکار و آثار او بدهد سراغ نداریم. به عبارتی بیشتر با گروهی رالز گرا سر و کار داریم تا رالز شناسان. به گونه‌ای حتی در معرفی او اغراق می‌کنند. برخی هم با او ژست فلسفی می‌گیرند. شکیا بعدی این است که جامعه ایران دغدغه‌های رالزی نداشته است. حداقل از این جهت جامعه علمی و فکری می‌توانست به‌طور جدی به تکاپو افتد.

به هر حال، ما امروزه رالز را خیلی ساده با اصول عدالت، وضع نخستین و پرده جهل او می‌شناسیم. او را فیلسوف لیبرالی می‌دانیم که درباره مفهوم پیچیده عدالت تحقیق فلسفی انجام داده است. شرح او درباره عدالت بنیاد لیبرالیسم اوست. از سوی دیگر او با این شرح می‌کوشد دموکراسی را اخلاقی جلوه دهد. به عبارتی او تلاش می‌کند مبنایی اخلاقی برای حقوق و

تکالیف سیاسی و مدنی شهروندان جامعه دموکراتیک بر سازد؛ بنابراین دغدغه او ربط عدالت به جامعه و به طور دقیق دموکراسی است. عدالت هم زیربنای دموکراسی است و هم مبنای مشترک بین اعضای جامعه برای تأیید جامعه دموکراتیک. به عبارتی رالز با شرح خود درباره عدالت از یک سو بنیادهای اخلاقی دموکراسی و حکومت مبتنی بر قانون اساسی را پی ریزی می‌کند و از سوی دیگر عدالت و برداشت‌های سیاسی معقول از آن را تنها مبنای مشترکی می‌داند که شهروندان جامعه دموکراتیک می‌توانند درباره دموکراسی و جامعه سیاسی‌شان به اجماع برسند و آن را تأیید کنند. رالز جامعه دموکراتیک خود را بر اساس اصول عدالت خود بنیان می‌نهد و سپس انتظار دارد که شهروندان و اشخاص معقول بر اساس دیدگاه‌ها، جهان‌بینی‌ها و دگرزینی‌های گوناگونی که دارند این جامعه را بپذیرند. بنابراین عدالت نقش اساسی را در جامعه سیاسی مورد نظر او دارد. از این جهت عدالت معیار اصلی برای داوری و ارزیابی دگرزینی‌ها و دیدگاه‌های گوناگون جامعه است. او توجه به این معیار دیدگاه‌ها و دگرزینی‌های دینی و سکولار را ارزیابی می‌کند. از نظر او هر یک از دگرزینی‌های دینی یا سکولار باید برداشت‌های سیاسی معقول از عدالت را تأیید کنند و تنها در این صورت است که معقول هستند و در جامعه حق حیات دارند. به عبارتی در جامعه دموکراتیک صرفاً دگرزینی‌های معقول مجاز هستند و می‌توانند دموکراسی را بپذیرند.

برعکس، دگرزینی‌های دینی و سکولاری که دموکراسی مبتنی بر قانون اساسی و نهادهای دموکراتیک و کلاً برداشت‌های سیاسی معقول از عدالت را نقض کنند نامعقول‌اند و نباید در جامعه دموکراتیک جایی داشته باشند. از اینجا می‌توان فهمید که بحث رالز حول برداشت‌های سیاسی معقول از عدالت، دموکراسی، معقولیت و دگرزینی‌های معقول می‌چرخد. به عبارتی او می‌کوشد بر اساس مفهوم معقولیت دگرزینی‌های

دینی و سکولار را به دموکراسی ربط دهد. پرسش اصلی او این است که چگونه مؤمنان و سکولار می‌توانند دموکراسی و برداشت سیاسی معقول آن را تأیید کنند؟ آنها نمی‌توانند بر ایمان یا بی‌ایمانی‌شان تأکید کنند و به وحدت و مبنای مشترک بین خود برسند. از این رو موظف‌اند برداشت سیاسی معقول و دموکراسی را بپذیرند. به عبارتی تنها مبنای مشترک بین اعضای مؤمن و بی‌دین جامعه برداشت‌های سیاسی معقول از عدالت است. دکرین‌ها و دین‌ها باید خودشان را با دموکراسی هماهنگ کنند. این وظیفه هم جنبه اخلاقی دارد هم جنبه سیاسی. وظیفه اخلاقی مؤمنان است که در مقام انسان‌های اخلاقی اصول دموکراسی را به‌عنوان ارزش اخلاقی رعایت کنند و همسو با آنها عمل کنند. آنها همچنین در مقام شهروندان و اعضای جامعه سیاسی وظیفه مدنی و سیاسی دارند که این تکالیف مدنی‌شان را سر قبال جامعه‌شان انجام دهند. به عبارتی اگر اعضای جامعه سیاسی و دموکراتیک وظایف اخلاقی‌شان را که وظایف سیاسی نیز هست انجام ندهند، مستقیم و غیرمستقیم مجازات قرار می‌گیرند. قانون‌شکنی چه در سطح داخلی (جامعه دموکراتیک) و چه در سطح بین‌المللی (بین جوامع) غیراخلاقی است. ممکن است با مجازات و حمله نظامی رویرو شود. بنابراین وظایف مدنی و سیاسی اعضای جامعه در واقع کلی و عمومی است. اما وظایف دینی شهروندان ربطی به جامعه و دولت ندارد مگر آن‌که وظایف مدنی آنها را محتل کند. وظایف دینی و سیاسی شهروندان نباید تضادی با یکدیگر داشته باشند. در صورت بروز هرگونه تضادی، وظایف مدنی و سیاسی اولویت دارند. مؤمنان قبل از هر چیز عضو جامعه هستند و در درجه اول در قبال آن وظیفه دارند.

بنابراین دولت دموکراتیک یا جامعه دموکراتیک رالز کاملاً مفهومی

سیاسی است و به عبارتی از چند جهت سیاسی است:

۱. مبنای وحدت سیاسی آن برداشت سیاسی معقولی از عدالت است. شهروندان قرار است دربارهٔ برداشت سیاسی معقولی از عدالت برای جامعه دموکراتیک به اجماع برسند.

۲. این دولت کاملاً با مرزهای سیاسی محدود می‌شود. عدالت جهانی یا جهان شهری رواقیون یا کانت مورد نظر نیست. قرار است عدالت در درون یک جامعه سیاسی دارای مرز برقرار شود. وقتی جوامع از یک سو جداگانه و مستقل بسامان شوند و از سوی دیگر نگران جوامع دیگر باشند جهان بسامانی خواهیم داشت. جهان بسامان رالزی جهانی از جوامع دموکراتیک با، و است.

۳. قدرت سیاسی و زور به صورت عادلانه و معقول برای دفاع از شهروندان معقول و جوامع معقول و با مروت اعمال می‌شود. این قدرت سیاسی در اختیار شهروندان معقول است. به طور دقیق دولت دموکراتیک حق انحصاری کاربرد زور را به فقط در درون مرزها و نسبت به شهروندان نامعقول خود بلکه نسبت به دولت‌های قانون‌شکن نیز دارد. حق کاربرد زور فقط از آن دولت دموکراتیک است. انجمن‌های دینی ضمن این‌که از این حق انحصاری محروم باید تحت امر دولت دموکراتیک عمل کنند.

به هر حال تمام تلاش رالز این است که دکترین‌های دین و همین‌طور سکولار را بر اساس ایده معقولیت سیاسی خود بسنجد و نقد کند. کار او از این لحاظ هم دفاع از دین است و هم نقد دین. از دین معقول و هماهنگ با برداشت سیاسی معقول دفاع می‌کند و دین نامعقول و ناسازگار با برداشت سیاسی معقول را به نقد می‌کشد. بنابراین کار او هم از جهت روشنفکری و هم از جهت سیاسی قابل توجه است. این اثر کوچک نیز به صورتی ساده می‌کوشد دغدغه‌های او را در این زمینه نشان دهد، هر چند نقدهایی هم از مواضع مختلف به اندیشه‌های سیاسی او وارد می‌داند.

در پایان باید از خواهر عزیزم، مرضیه که با حوصله و دقت تمام این متن را اصلاح نمود تشکر کنم. همچنین از مسئولین محترم نشر قصیده سرا به خاطر کوشش ها و مهربانی هایشان سپاسگزارم.

جعفر محسنی دره بیدی

۱۲ آذر ۱۳۹۸

www.ketab.ir